

evropský
sociální
fond v ČR

EVROPSKÁ UNIE

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

OP Vzdělávání
pro konkurenceschopnost

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

DIGITÁLNÍ UČEBNÍ MATERIÁL

Číslo projektu	CZ.1.07/1.5.00/34.0969
Název školy	Gymnázium Česká a Olympijských nadějí, České Budějovice, Česká 64
Název materiálu	VY_32_INOVACE_ZSV_1_4_ZIK_05_NAPADENI_SOVETSK EHO_SVAZU
Autor	Mgr. Martin Zikmunda
Tematický okruh	Antisemitismus a holocaust
Ročník	1. – 4.
Datum tvorby	29.12.2013
Anotace	Napadení Sovětského svazu a jeho důsledky pro židovské obyvatelstvo
Metodický pokyn	Pracovní list je určen jako výuková pomůcka se zaměřením na mezipředmětové vztahy předmětů dějepis, základy společenských věd, zeměpis i jako materiál k samostudiu. Možnosti využití: promítání, práce jednotlivců nebo dvojic u PC, vtištění pracovního listu.
Pokud není uvedeno jinak, použitý materiál je z vlastních zdrojů autora.	

Pracovní list

Napadení Sovětského svazu a jeho důsledky pro židovské obyvatelstvo

Využitelné pomůcky:

Atlas světa, Slovník cizích slov, internetové zdroje

Seznam citací:

¹ AUTOR NEUVEDEN. *Operace Barbarosa* [online]. [cit. 28.12.2013]. Dostupný na WWW: http://cs.wikipedia.org/wiki/Operace_Barbarossa

² AUTOR NEUVEDEN. *Operace Barbarosa* [online]. [cit. 28.12.2013]. Dostupný na WWW: <http://cs.wikipedia.org/wiki/Soubor:FO-41-06-21.GIF>

³ Obrázek zpracován pomocí volného softwaru „Zoner Callisto 5 FREE“

⁴ AUTOR NEUVEDEN. *Reichskommissariat Ukraine* [online]. [cit. 28.12.2013]. Dostupný na WWW: [http://en.wikipedia.org/wiki/File:Reichskommissariat_Ukraine_\(1942\).svg](http://en.wikipedia.org/wiki/File:Reichskommissariat_Ukraine_(1942).svg)

⁵ AUTOR NEUVEDEN. *Reichskommissariat Ostland* [online]. [cit. 28.12.2013]. Dostupný na WWW: [http://en.wikipedia.org/wiki/File:Reichskommissariat_Ostland_\(1942\).svg](http://en.wikipedia.org/wiki/File:Reichskommissariat_Ostland_(1942).svg)

⁶ AUTOR NEUVEDEN. *General Government* [online]. [cit. 28.12.2013]. Dostupný na WWW: [http://en.wikipedia.org/wiki/File:General_Government_\(1942\).svg](http://en.wikipedia.org/wiki/File:General_Government_(1942).svg)

⁷ Obrázek zpracován pomocí volného softwaru „Zoner Callisto 5 FREE“

⁸ AUTOR NEUVEDEN. *Masakr v Ponarech* [online]. [cit. 29.12.2013]. Dostupný na WWW: http://cs.wikipedia.org/wiki/Masakr_v_Ponarech

⁹ AUTOR NEUVEDEN. *Masakr v Rumbule* [online]. [cit. 29.12.2013]. Dostupný na WWW: http://cs.wikipedia.org/wiki/Masakr_v_Rumbule

¹⁰ AUTOR NEUVEDEN. *Kalevi-Liiva* [online]. [cit. 29.12.2013]. Dostupný na WWW: <http://cs.wikipedia.org/wiki/Kalevi-Liiva>

¹¹ AUTOR NEUVEDEN. *Masakr v Babím Jaru* [online]. [cit. 29.12.2013]. Dostupný na WWW: http://cs.wikipedia.org/wiki/Masakr_v_Bab%C3%ADm_Jaru

¹² AUTOR NEUVEDEN. *Masakr v Oděse* [online]. [cit. 29.12.2013]. Dostupný na WWW: http://cs.wikipedia.org/wiki/Masakr_v_Od%C4%9Bse

¹³ Obrázek zpracován pomocí volného softwaru „Zoner Callisto 5 FREE“

¹⁴ AUTOR NEUVEDEN. *Finsko* [online]. [cit. 28.12.2013]. Dostupný na WWW: <http://cs.wikipedia.org/wiki/Finsko>

¹⁵ DVOŘÁKOVÁ, Jana. *Židé ve Finsku v období 2. světové války* [online]. [cit. 28.12.2013]. Dostupný na WWW: <https://is.cuni.cz/webapps/zzp/detail/68878/?lang=en>

¹⁶ Obrázek zpracován pomocí volného softwaru „Zoner Callisto 5 FREE“

Výchozí text

Napadení Sovětského Svazu – Operace Barbarossa¹

Operace Barbarossa (německy: *Unternehmen Barbarossa*) bylo německé kódové jméno (předlohou pro název byl Fridrich I. Barbarossa) pro invazi do SSSR, která otevřela východní frontu; následující boje pak sovětská propaganda označila jako Velkou vlasteneckou válku. Zpracování plánu útoku bylo Hitlerem nařízeno již krátce po kapitulaci Francie a směrnice č. 21 byla schválena a podepsána dne 18. prosince 1940. Pro samotnou invazi byla důležitá likvidace sovětského důstojnického sboru, jež proběhla mezi lety 1937 a 1939 na Stalinův rozkaz.

Operace Barbarossa byla zahájena 22. června 1941 a skončila v prosinci 1941 v bitvě před Moskvou, když vyčerpaná německá vojska nedokázala v krutých zimních podmínkách a za silícího odporu Rudé armády pokračovat ve svém postupu a přešla do obrany (německá blesková válka na území SSSR tím fakticky skončila). Ačkoliv lze německé tažení v průběhu Barbarossy považovat za vítězné, šlo o vítězství velice draze zaplacené a nedostačující, neboť nestačilo k tomu, aby byl SSSR zlomen, a dlouhodobější válku si Německá říše a její spojenci nemohli dovolit. V následujících letech se začala prosazovat převaha průmyslu Spojenců (hlavně SSSR, USA a Velké Británie) a jejich rostoucí bojové zkušenosti takovým způsobem, že mu Německo a jeho satelity nakonec nedokázaly vzdorovat.

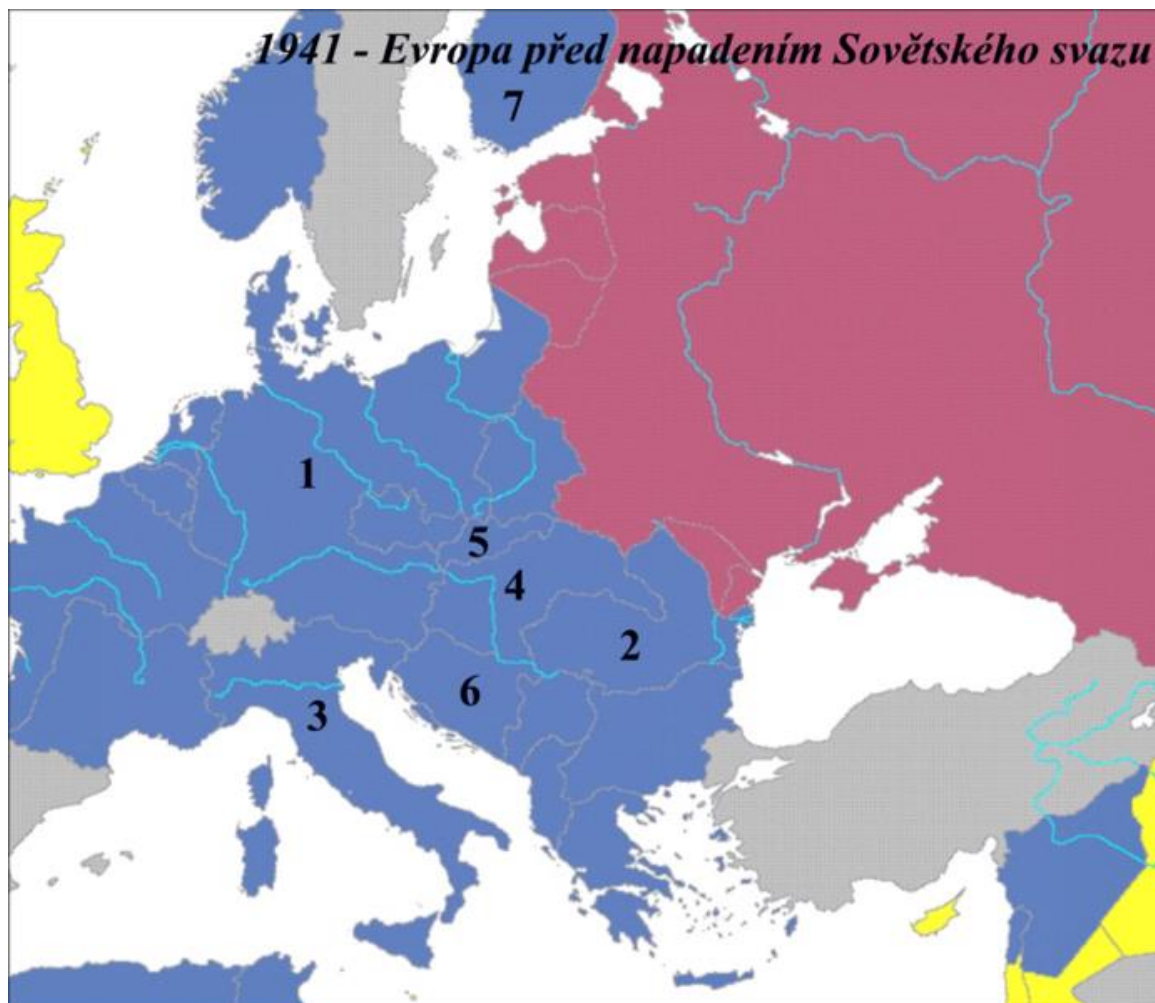
Německý plán byl prostý. SSSR měl být rozdrčen v několika týdnech. Tři hlavní směry útoků směřovaly k Leningradu (Skupina armád Sever), na Moskvu (Skupina armád Střed) a do nitra Ukrajiny (Skupina armád Jih). Ve zpětném pohledu je zřejmé, že se jednalo o příliš velkorosý projekt, k jehož provedení Německu chyběly adekvátní prostředky. Jak ale již bylo zmíněno, Hitler a jeho nejbližší okolí vycházeli ze zcela mylných odhadů sil protivníka a v tomto ohledu lze jejich přehnané sebevědomí pochopit. Navíc značná část německých vyšších velitelů byla „opilá předchozími úspěchy“ a nerealisticky hodnotila možnosti Wehrmachtu. Pouze malé množství vysokých důstojníků mělo o plánu výrazné pochybnosti a našlo odvahu je veřejně ventilovat - asi nejvýznamnějším z nich byl právě Heinz Guderian. Značně negativní vliv měl i fakt, že útok musel být odložen až na 22. června, takže akce musela probíhat i v nevhodných podmínkách ruské zimy.

Sovětský svaz útok původně neočekával, ačkoliv měl dost podkladů a očekávat jej měl. Stalin však upřednostnil své odhady a touhy nadevše ostatní a všechna varování odmítal. Všechny výstrahy byly označovány jako „provokace“, „panikářství“, či „podvrhy“ a jejich „šířitelé“ byli dokonce trestáni. To se ukázalo jako jeden z nejzásadnějších rozhodujících činitelů neúspěchu. Teprve několik hodin před úderem byla jednotkám vydána směrnice č. 1, která nařizovala vyhlášení nejvyšší bojové pohotovosti. Ne všechny jednotky ale tuto směrnici dostaly včas. Zároveň byla směrnice doplněna přísným zákazem reagovat na jakékoli provokativní aktivity z německé strany. Mnohé jednotky na hranici tak v prvních chvílích útoku nevěděly, jak mají reagovat.

Problémem bylo nejen to, že SSSR útok zcela zaskočil, ale také to, že neexistovaly žádné použitelné plány na obranu. Veškeré instrukce a plánování počítalo se zastavením nepřátelského úderu a následným protiúderem a rozdrčením nepřítele buďto na hranicích, nebo na jeho území. Tyto instrukce se však ukázaly jako bezcenné, neboť první úder byl natolik zdrcující, že prostě nebylo v silách Rudé armády jej zastavit. Když se zbylé jednotky v souladu s nesmyslnými rozkazy velení pokusily plány protiútoky přece jen naplnit, byly za těžkých ztrát odrazeny. Negativní roli zde hrála skutečnost, že velitelský sbor byl decimovaný Stalinovými čistkami, většina zbývajících důstojníků nebyla schopna samostatného uvažování a rozhodování (jak z nezážitosti, tak ze strachu z nadřízených).

¹ AUTOR NEUVEDEN. *Operace Barbarossa* [online]. [cit. 28.12.2013]. Dostupný na WWW: http://cs.wikipedia.org/wiki/Operace_Barbarossa

1. Na mapě níže jsou označeny státy, které po boku nacistického Německa zahájily 22. 6. 1941 útok na Sovětský svaz. Dokážeš je vyjmenovat? Pokud si nebudeš vědět rady, použij atlas.

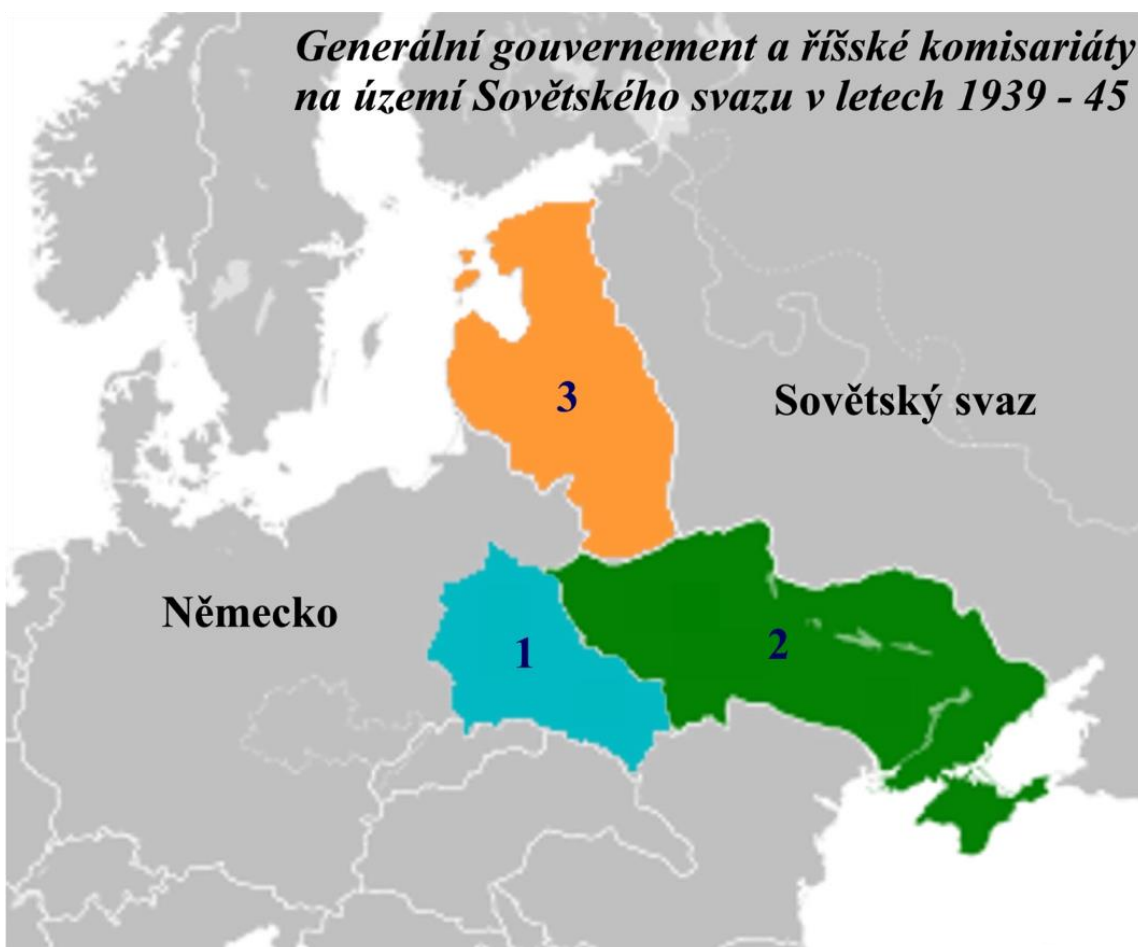
Mapa Evropa před napadením Sovětského svazu² – upravená mapa³

2. Který stát (1 – 7), viz mapa úkolu č. 1, nevydal své židovské obyvatelstvo do vyhlazovacích táborů a odmítl se podílet na likvidaci vlastní židovské populace?

3. Ihned v prvních měsících války se Sovětským svazem v roce 1941 byly na jeho území zřízeny dva velké administrativní celky a to: Říšský komisariát Ukrajina a Říšský komisariát Ostland. Urči na mapě níže, včetně Generálního gouvěrnementu, kde se nacházely a z jakých území dnešních států byly utvořeny. Pokus se určit, jaké bylo postavení těchto území v rámci nacistického Německa. Pokud si nebudeš vědět rady, použij atlas.

² AUTOR NEUVEDEN. *Operace Barbarossa* [online]. [cit. 28.12.2013]. Dostupný na WWW: <http://cs.wikipedia.org/wiki/Soubor:FO-41-06-21.GIF>

³ Obrázek zpracován pomocí volného softwaru „Zoner Callisto 5 FREE“

Mapa Generální gouvènement a říšské komisariáty na území Sovětského svazu v letech 1939 – 45^{4,5,6} – upravená mapa⁷

4. Následující texty popisují některé z mnoha masakrů na území nacistických komisariátů v Sovětském svazu. Pokus se je situovat do níže zobrazené mapy. Dále specifikuj původce těchto masakrů a jejich oběti.

Masakr v Ponarech⁸ (podle polského označení místa) resp. **masakr v Paneriai** (podle litevského označení místa) byla masová vražda 100 000 lidí (převážně polských Židů) spáchaná německými SD, SS a litevskými nacistickými kolaboranty, kolaboranty Sonderkommanda (Speciální SD a Německé bezpečnostní policejní oddíly "Ypatingasis būrys") během druhé světové války a Holokaustu v Říšském komisariátu Ostland. Popravy se konaly od července 1941 do srpna 1944 blízko železniční stanice Ponary v tehdejšímu Polsku. (Ponary jsou nyní pod litevským názvem Paneriai předměstím Vilnius.) V Ponarech bylo zavražděno asi 70 000 Židů spolu s asi 20 000 Poláky a 8 000 Rusy, mnoho jich pocházelo z nedalekého města Vilnius.

⁴ AUTOR NEUVEDEN. *Reichskommissariat Ukraine* [online]. [cit. 28.12.2013]. Dostupný na WWW: [http://en.wikipedia.org/wiki/File:Reichskommissariat_Ukraine_\(1942\).svg](http://en.wikipedia.org/wiki/File:Reichskommissariat_Ukraine_(1942).svg)

⁵ AUTOR NEUVEDEN. *Reichskommissariat Ostland* [online]. [cit. 28.12.2013]. Dostupný na WWW: [http://en.wikipedia.org/wiki/File:Reichskommissariat_Ostland_\(1942\).svg](http://en.wikipedia.org/wiki/File:Reichskommissariat_Ostland_(1942).svg)

⁶ AUTOR NEUVEDEN. *General Government* [online]. [cit. 28.12.2013]. Dostupný na WWW: [http://en.wikipedia.org/wiki/File:General_Government_\(1942\).svg](http://en.wikipedia.org/wiki/File:General_Government_(1942).svg)

⁷ Obrázek zpracován pomocí volného softwaru „Zoner Callisto 5 FREE“

⁸ AUTOR NEUVEDEN. *Masakr v Ponarech* [online]. [cit. 29.12.2013]. Dostupný na WWW: http://cs.wikipedia.org/wiki/Masakr_v_Ponarech

Masakr v Rumbule⁹ bylo dvoudenní (30. listopadu 1941 a 8. prosince 1941) zabíjení 25 000 Židů v lese nebo na cestě do lesa v Rumbule nedaleko Rigy během holokaustu. Jednalo se o jednu z největších dvoudenních krutostí holokaustu až do akcí vyhlazovacích táborů. Asi 24 000 obětí byli lotyšští Židé z ghetta z Rigy a přibližně 1 000 obětí byli němečtí Židé, kteří byli převezeni do města vlakem. Masakr v Rumbule byl proveden nacistickou Einsatzgruppe s pomocí místních spolupracovníků Arajsova komanda a s podporou od ostatních lotyšských pomocných jednotek.

Masakry v Kalevi-Liiva¹⁰ byly v letech 1941 až 1943 prováděné hromadné popravy. Popravy prováděli němečtí členové Einsatzgruppe spolu s estonskými kolaboranty. Dne 5. září 1942 dorazil do železniční stanice Raasiku transport jednoho tisíce československých židů z Terezína, označený jako "Be". Původně měl transport mířit do Rigy, ale protože tamní koncentrační tábor byl přeplněný, byl přeměrován do Estonska. Ihned po příjezdu proběhla mezi vězni selekce. Odděleno bylo asi 200 mladých, práceschopných lidí, kteří byli jako nucená pracovní síla odvedeni k vybudování Jägalského koncentračního tábora. Zbýlých asi 800 osob bylo ještě téhož dne převezeno do Kalevi-Liiva a postříleno komandem vedeným *Aleksanderem Laakem* a *Ralfem Gerretsem*, budoucími veliteli koncentračního tábora.

Masakr v Babím Jaru¹¹ bývá nazývána akce německých jednotek Einsatzgruppen, které na místě poblíž Kyjeva postřílely koncem září 1941 přes 33 tisíc Židů a v průběhu Velké vlastenecké války několik desítek tisíc dalších občanů tehdejšího SSSR.

Masakr v Oděse¹² bylo vyhlazování Židů v Oděse a okolních městech v Podněstří během podzimu 1941 a zimy 1942. Šlo o sérii masakrů a vražd během holokaustu spáchaných rumunskými silami pod německou kontrolou. V závislosti na definici to může odkazovat jak na události 22. - 24. října 1941, kdy bylo zastřeleno nebo zaživa upáleno něco mezi 25 000 – 34 000 Židy, tak i k vraždám více než 100 000 ukrajinských Židů, které byly spáchány ve městě a v oblastech mezi řekami Dněstr a Bug během rumunské a německé okupace.

⁹ AUTOR NEUVEDEN. *Masakr v Rumbule* [online]. [cit. 29.12.2013]. Dostupný na WWW: http://cs.wikipedia.org/wiki/Masakr_v_Rumbule

¹⁰ AUTOR NEUVEDEN. *Kalevi-Liiva* [online]. [cit. 29.12.2013]. Dostupný na WWW: <http://cs.wikipedia.org/wiki/Kalevi-Liiva>

¹¹ AUTOR NEUVEDEN. *Masakr v Babím Jaru* [online]. [cit. 29.12.2013]. Dostupný na WWW: http://cs.wikipedia.org/wiki/Masakr_v_Bab%C3%ADm_Jaru

¹² AUTOR NEUVEDEN. *Masakr v Oděse* [online]. [cit. 29.12.2013]. Dostupný na WWW: http://cs.wikipedia.org/wiki/Masakr_v_Od%C4%9Bse

Mapa Příklady masakrů na území nacistických komisariátů^{4,5,6} – upravená mapa¹³

5. Křížovka

Tajenka: Kritik plánu Operace Barbarossa.

Pro úspěšné vyluštění křížovky najdeš většinu potřebných informací v doprovodném textu. Pokud si nebudeš vědět rady, neváhej se zeptat svého učitele. Hodně štěstí při luštění.

1.	1										
2.	2										
			3.	3							
	4.					5				7	
							8				
					6						4
			7.								

¹³ Obrázek zpracován pomocí volného softwaru „Zoner Callisto 5 FREE“

1. Název gouvernementu.
2. Jeden ze směrů útoku nacistických vojsk v Sovětském svazu.
3. Město, kde probíhal masakr na židovském obyvatelstvu.
4. Krycí název útoku na Sovětský svaz.
5. Měsíc ukončení útoku na Sovětský svaz.
6. Blesková válka.

Řešení

1. Na mapě níže jsou označeny státy, které po boku nacistického Německa zahájily 22. 6. 1941 útok na Sovětský svaz. Dokážeš je vyjmenovat? Pokud si nebudeš vědět rady, použij atlas.

1. Německo, 2. Rumunsko, 3. Itálie, 4. Maďarsko, 5. Slovensko, 6. Chorvatsko, 7. Finsko. Poslední jmenovaný stát, Finsko, bojoval „sám za sebe“ v tzv. Pokračovací válce. (Během Druhé světové války Finsko dvakrát bojovalo se Sovětským svazem. Poprvé v Zimní válce v letech 1939 až 1940 a znovu v Pokračovací válce od roku 1941 do roku 1944, tentokrát s podporou nacistického Německa. Na tuto válku navazovala Laponská válka v letech 1944 až 1945, kdy Finsko přinutilo Německo k odchodu ze severního Finska.¹⁴)

2. Který stát (1 – 7), viz mapa úkolu č. 1, nevydal své židovské obyvatelstvo do vyhlazovacích táborů a odmítl se podílet na likvidaci vlastního židovské populace? Finsko, na mapě stát č. 7.

Před 2. světovou válkou antisemitismus ve Finsku téměř neexistoval a finská vláda zavrhl kooperaci s Německem, protože odmítala nacistický protizhidský program. Když Finsko odmítlo i spolupráci se Sovětským svazem na konci roku 1939, sovětské jednotky napadly Finsko. Finští Židé, stejně jako ostatní finští občané, narukovali do boje proti Sovětům, 15 z nich bylo zabito a mnoho dalších zraněno. Poté, co Finsko vzdorovalo několik měsíců, bylo v březnu 1940 obklíčeno sovětskými jednotkami a donuceno vzdát se části svého území Sovětům. V roce 1941 přišly do Finska německé jednotky, Finsko jako váleční spojenc Německa zaútočilo na Sovětský svaz, aby získalo zpět půdu, kterou ztratilo se Sověty v Zimní válce. Během Pokračovací války sloužilo ve finské armádě okolo 300 Židů (finských občanů a uprchlíků z jiných zemích). Německé úřady žádaly finskou vládu o vydání finské židovské komunity, ale Finové odmítli. Finský předseda vlády Johann Wilhelm Rangell byl v roce 1942 dotazován šéfem SS Heinrichem Himmlerem na „židovskou otázku“ ve Finsku, Rangell však nekompromisně konstatoval, že ve Finsku žádná židovská otázka neexistuje, že v zemi žije 2000 vážených židovských občanů, kteří bojovali ve finské armádě stejně jako každý jiný, a tím uzavřel téma diskuse. Němci v této záležitosti již na Finsko netlačili, protože se obávali o ztrátu finské spolupráce proti Sovětům. Přesto však na konci téhož roku šéf Gestapa Heinrich Müller probíral téma deportace židovských uprchlíků z Finska do Německa se šéfem finské státní policie (Valpo) Armem Anthonim při jeho návštěvě v Berlíně. Nakonec bylo osm židovských uprchlíků deportováno do Tallinu a pouze jeden z nich přežil válku. Mnoho úředníků a politiků deportaci odsoudilo a případ byl diskutován i v tisku. Výsledkem bylo, že finská vláda odmítla vydat jakékoliv další Židy Němcům. Kromě tohoto jednoho případu a finských Židů, kteří zemřeli na bitevním poli, Židé ve Finsku, místní a uprchlíci, přežili 2. světovou válku ve Finsku téměř nepoškozeni. Je však nutné nezapomenout, že finští úředníci nesou částečnou odpovědnost za smrt dalších Židů. Během Zimní a Pokračovací války Finové předávali Němcům také sovětské válečné zajatce v rámci programu výměny zajatců bez ohledu na neblahé důsledky pro zajatce. Mezi předanými zajatci bylo okolo 70 Židů, kteří zemřeli v německém zajetí.¹⁵

3. Ihned v prvních měsících války se Sovětským svazem v roce 1941 byly na jeho území zřízeny dva velké administrativní celky a to: Říšský komisariát Ukrajina a Říšský komisariát Ostland. Urči na mapě níže, včetně Generálního gouvernementu, kde se nacházely a z jakých území dnešních států byly utvořeny. Pokus se určit, jaké bylo postavení těchto území v rámci nacistického Německa. Pokud si nebudeš vědět rady, použij atlas.

1. Generální gouvernement – na území části dnešního Polska a Ukrajiny, 2. Říšský komisariát Ukrajina – na území části dnešního Běloruska a Ukrajiny, 3. Říšský komisariát Ostland – na celém území Estonska, Litvy, Lotyšska a větší části území Běloruska.

Z administrativního hlediska šlo o území, která měla být navždy přičleněna k nacistickému Německu. Území, která byla získána vojenskou silou, byla povětšinou označena jako Říšské

¹⁴ AUTOR NEUVEDEN. *Finsko* [online]. [cit. 28.12.2013]. Dostupný na WWW: <http://cs.wikipedia.org/wiki/Finsko>

¹⁵ DVORÁKOVÁ, Jana. *Židé ve Finsku v období 2. světové války* [online]. [cit. 28.12.2013]. Dostupný na WWW: <https://is.cuni.cz/webapps/zpp/detail/68878/?lang=en>

komisariáty. Vedle shora dvou již jmenovaných existovaly např. ještě Říšský komisariát Norsko, Říšský komisariát Nizozemsko nebo uvažovaný, ale nerealizovaný Říšský komisariát Kavkaz. Šlo v podstatě o jakási přičleněná území, která měla být buď germanizována (Francie, Belgie, Norsko, Nizozemsko, ...), nebo využita pro přesídlení pro nacistickou říši nevhodného obyvatelstva – to měl být úděl již shora jmenovaných komisariátů.

Každý komisariát se dále členil na nižší správní jednotky, které většinou odpovídaly původnímu administrativnímu členění v době před 2. světovou válkou nebo byly vytvořeny podle představ a momentální situace okupační správou. V čele každého komisariátu stál Říšský komisař jmenovaný přímo Adolfem Hitlerem nebo Říšským ministerstvem pro obsazená východní území, v jehož čele stál nacistický ideolog Alfred Rosenberg. Formálně byly všechny říšské komisariáty civilními správami, které v podstatě převzaly dobytá území od dočasné vojenské správy. Úkolem každého Říšského komisaře bylo především „vyčištění“ jemu svěřeného území od nevhodných živlů – především Židů.

Za zmínku stojí fakt, že do východních komisariátů, již existujících nebo budoucích dobytých na Sovětském svazu, měla být přestěhována i větší část obyvatel českého původu Protektorátu Čechy a Morava.

4. Následující texty popisují některé z mnoha masakrů na území nacistických komisariátů v Sovětském svazu. Pokus se je situovat do níže zobrazené mapy. Dále specifikuj původce těchto masakrů a jejich oběti.

Mapa Příklady masakrů na území nacistických komisariátů^{4,5,6} – upravená mapa¹⁶

¹⁶ Obrázek zpracován pomocí volného softwaru „Zoner Callisto 5 FREE“

